

Michaël Slory (Totness, district Coronie, 1935 - Paramaribo, 2018) geldt samen met Trefossa als de belangrijkste dichter in het Sranantongo, maar schreef ook in het Nederlands, Spaans en Engels, sterk politiek geëngageerde, dekoloniserende poëzie, maar ook gedichten over natuur, landschap en liefde. Hij debuteerde in 1961 met de bundel *Sarka / Bittere strijd*, ingeleid door Theun de Vries. Publiceerde meer dan dertig dichtbundels, die werden gebloemleesd door Michiel van Kempen in *Ik zal zingen om de zon te laten opkomen* (1991). In Nederland verschenen ook de bundels *Torent een man hoog met zijn poëzie* (2012) en *Alsof men alles loslaat* (2018). Ondanks zijn veelvuldige bekroningen – onder meer met de Surinaamse Staatsprijs voor Literatuur – voelde Slory zich zijn leven lang miskend.

Ruth San A Jong (Paramaribo, 1970) won de Derde Literatuurprijs van het Kwakoefestival 2002 met haar verhaal in Surinaams-Nederlands 'De laatste parade'. Onder dezelfde titel verscheen ook haar debuutverhalenbundel in 2011, waarmee zij genomineerd werd voor de Inktaap. Op uitnodiging van deBuren/Citybooks was zij *citywriter* in Jakarta in 2014. Sinds 2008 is ze schrijfdocent en directeur bij de Schrijversvakschool Paramaribo, een school in creatief- en literair schrijven, die zij zelf oprichtte.

Ruth San A Jong over Michaël Slory

TE VROEG OM TE VRAGEN NAAR EEN REÏN- CARNATIE VAN MICHAËL SLORY

Gedichten lezen anders wanneer de dichter niet meer leeft. Michaël Slory, Surinaams dichter van meer dan dertig bundels in vier talen, geeft mij die ervaring. De Dichter des Vaderlands, zoals ik hem ooit heb genoemd na een persoonlijke ontmoeting in 2012, is deze dagen sterk aanwezig in mijn gedachten. Ik mis zijn 'geest' in *De Ware Tijd*, in zijn columns en gedichten. Zijn fragiel lijfje dat door de straten van Paramaribo liep, met een jutezak, altijd naar de grond kijkend. Dikwijls heb ik, wanneer ik voorbijreed, hem willen toeschreeuwen dat hij van de grond op moest kijken om de wereld om hem heen te zien. Ik had mij vergist, zijn observaties die terugkwamen

in zijn dagelijkse gedichten waren bijna sensorisch in detail, kwamen juist van iemand die álles zag.

Nu hij er niet meer is vraag ik mij af wat de thema's van zijn gedichten zouden zijn, indien hij nog leefde. Zouden het nog steeds 'kokosoliezaken' zijn? Dat woord schreef hijzelf in zijn laatste bundel *Alsof men alles loslaat* (2018). Die kokosnoten uit zijn geboortedistrict Coronie gingen alle tijdperken met hem mee. Volgens mij was er geen trotsere burger die Coronie beschreef alsof het een exotisch land was. Ook al kwam je er nooit, met zijn woorden over de verse geuren van geperste kokosolie kon hij je laten watertanden om gebraden varkensvlees. Zijn poëzie was vooral zintuiglijk en daardoor sterk metaforisch. Neem nu het gedicht 'Wan Manspasiboskoku mi dyamanti blaka uma? / Een Emancipatieboodschap mijn diamanten zwarte vrouw?':

Pe yu kotfaya pasa so
na ini a brektenson,
yu langa yapon srefi
no ben kan tapu.

Hoe je in schittering langsschreed
in de blakende middagzon
dat kon zelfs je lange japon
niet verbergen.

Ik las het hardop in het Sranantongo en las daarna de vertaling. Ik voelde mij persoonlijk aangetrokken tot

woorden vol geschiedenis, vol zwaarte en vol licht als 'emancipatie' en 'blaka uma' (zwarte vrouw). Misschien omdat het Sranantongo de taal is die ik het best geschikt vind om Slory's poëzie te lezen en te voelen. Gewoon ook omdat ik een zwarte vrouw ben. Ik weet dat Slory behalve een pionier van de dichtkunst ook een grote Sranantongo-liefhebber was. De Nederlandstalige titel van zijn laatste dichtbundel *Alsof men alles loslaat* heb ik ogenblikkelijk vertaald in 'A gersi taki wi e lusu alasani'. Ik hoorde zijn zachtaardige stem daarbij. Nu het hele gedicht:

Wan Manspasiboskoku mi dyamanti blaka uma?

Pe yu kotfaya pasa so
na ini a brektenson,
yu langa yapon srefi
no ben kan tapu.

(Ma skrifimarki tu de fanowdu ete?)

Sowan es'esi bromki
a ten seni gi mi so tupatu
san mi no ben denki.

(Ma skrifimarki tu de fanowdu ete?)

Hipsi kontren a popki
a ben e grati e gwe
nanga en dyamantiboskoku.

'Ke!' mi taki na ini misrefi,
'disi e doystri mi!
A no kabugru, a no doglá tu,
ma mi sa man weni wortu
fu di fa yu blakabuba skuru mi pasa?'

(Ma skrifimarki tu de fanowdu ete?)

Suma leri mi na odo:
'Mí na mopé, mi de na batra.
Ten na ten sma sa suku, sa angri,
sa bari aksi fu mi?'

(Ma skrifimarki tu de fanowdu ete?)

Een Emancipatieboodschap mijn diamanten zwarte vrouw?

Hoe je in schittering langsschreed
in de blakende middagzon
dat kon zelfs je lange japon
niet verbergen.

(Maar doen letters er nog wat toe?)

Zo een vliedende bloem
die de tijd mij zo genereus toezond
wat ik niet vermoed had.

(Maar doen letters er nog wat toe?)

Rijzige gestalte die poppedijne
wegglidend uit mijn oog
met haar diamanten boodschap.

'Ach,' zei ik tegen mezelf
'dit is mij een raadsel!
Ze is niet half-indiaans, niet half-hindostaans
maar ben ik in staat om de woorden te plooiën
over hoe je zwarte huid de mijne toucheerde?'

(Maar doen letters er nog wat toe?)

Men leerde mij de odo:
'Ik ben mopé, in een fles.
Mettertijd zal men zoeken, hunkeren,
luid roepend om mij vragen!'

(Maar doen letters er nog wat toe?)'

Wat zal hij bedoeld hebben met 'maar doen de letters er nog wat toe?'' Is die zwarte vrouw niet meer gevoelig voor het woord? Zijn de leestekens nog nodig? We kennen Slory's grootste verlangen naar de liefde van een vrouw, de zwarte vrouw die hij eindeloos vaak heeft bezongen maar die hij in de werkelijkheid

¹ Uit: *Alsof men alles loslaat. Poëzie & proza door Michaël Slory. Vertalingen uit het Sranantongo door Ed Hart en Michiel van Kempen. Haarlem: In de Knipscheer, 2018.*

van zijn leven nooit de zijne mocht noemen. Dikwijls heb ik stiekem zitten lachen, omdat hij dat op een zo ludieke manier vertelde. Vrouwen zouden niks in hem zien omdat hij een onderwijzer was. Toch be kroop mij een gevoel van meelij. Het zou toch een natuurlijk verlangen mogen zijn om dé grote liefde in een mensenleven te willen ontmoeten?

Of zou hij soms zelf twijfelen aan de kracht van zijn woord? Zo begrijp ik nog steeds niet waarom elke strofe eindigt met '(Maar doen de letters er nog wat toe?)'. Of waren het tussen de regels door kreten om erkenning?

Slory was eerst en vooral een verteller. Een verteller die veel details kende. Ik hoefde maar mijn achternaam te noemen en een hele stamboom van mijn familie in Coronie en Nickerie rolde eruit. Hij wist mij te vertellen bij zijn bezoek in 2012 van welke Chinezen en creolen ik afkomstig was. Vele anderen kregen net zo veel details over hun voorouders te horen wanneer hij vroeg naar je achternaam. Het is jammer dat Surinaamse historici of journalisten hem niet hebben 'uitgebuit' om van het district Coronie te vertellen, misschien hadden we dan nu gedetailleerdere naslagwerken om in te bladeren. Diezelfde detaillering ben ik nog nergens tegengekomen bij een nieuwere generatie schrijvers in Suriname. Ik mis Slory's literaire bezieling, dat stemmetje dat een woordenvloed aan geschiedenis in zich had en de lezer zintuiglijke ervaringen kon brengen met het woord.

Ik heb Slory's liefde voor het Sranantongo in verband gebracht met mijn eigen liefde voor de taal en mijn pogingen om meer Surinamers zover te krijgen, woordenboeken, boeken over spelling en grammatica van deze dynamische taal te kopen. Ik stuurde onlangs nog een affiche van vier woordenboeken rond met de tekst: 'Elke Surinamer zou deze woordenboeken in huis moeten hebben.' Niet alle reacties waren positief. Het Sranantongo wordt tot mijn grote verontwaardiging niet door alle etnische groepen gedragen. Het is wel dé lingua franca in het land.

Slory's latere dichtkunst was voornamelijk een weergave van wat er zich in die Surinaamse maatschappij afspeelde. Hij schroomde nooit om over de politiek te dichten. Welke schrijver durft er anno 2022 nog te dichten over vakbonden, over een nieuwe president met een nieuw of oud bewind, over nepotisme?

Misschien is het te vroeg om te vragen naar een reïncarnatie van Slory. Ik had hem graag in een reïncarnatie gezien, een *bigisma dray kon baka* (een grote geest teruggekeerd), waarbij hij de volledige erkenning kreeg voor zijn briljante poëzie, voor zijn voordracht, en een vrouw zou trouwen die één zou zijn met hem, en haar lieflijk zou adoreren zoals 'de rijzige poppedijne' van het gedicht. Hij zou dan niet klagen. Want iets waar hij bekend om was bij zijn intimi, was dat hij vond dat Surinamers niks voor hem deden.

Ik wil vooral de mythe ontcrachten dat men hem pas erkenning gaf na zijn dood. Hij had al

verschillende prijzen gewonnen, toen hij de Surinaamse Staatsprijs voor Literatuur in 1986 won. De Schrijversgroep '77 vierde zijn tachtigste geboortedag groots in Tori Oso, wat alleen mogelijk was geweest door tussenkomst van Sombra, Stanley Slijngard, zijn collega-dichter en leeftijdgenoot. Hij ontving een aardig honorarium bij de film van John Albert Jansen en knapte zijn huis daarmee op. Uitgeverij In de Knipscheer gaf drie van zijn bundels uit, en hij kreeg een staatsbegrafenis onder de regering-Bouterse. Ik heb oud-president en dichter Ronald Venetiaan kort geïnterviewd omdat die bij de *singineti* (de rouwzitting op de avond voor begrafenis) een gedicht aan hem opdroeg. Venetiaan vertelde dat ze hetzelfde jaar waren afgestudeerd van de AMS (Algemene Middelbare School). Zijn linkse neigingen werden niet altijd in Nederland gewaardeerd. In Suriname overigens ook niet. In Suriname kreeg hij dankzij Venetiaan een baan in het onderwijs om het vak Spaans te verzorgen, maar didactisch was dat geen succes. Hij had soms last van pestkoppen in de klas die zijn gezag ondermijnden. Later ging hij alleen nog naar scholen om voor te dragen, wat hij dan ook graag deed. Hij bleef op de loonlijst van het ministerie van Onderwijs. Percy Muntslag, oud-balletpedagoog, vertelde dat hij veel aanzien genoot in Nederland in zijn studententijd, maar dat er iets misging waardoor hij terugkeerde naar Suriname. Wat dat iets was, weet hij nog steeds niet. Was dat toch ergens een vorm van instabiliteit die wij liever niet

willen noemen? We kennen al de verhalen over zijn militante periodes, zijn sympathie in jongere jaren voor het communisme en dergelijke. Voor mij was het ook pijnlijk om te aanschouwen hoe menig jonge Surinamer met hem omging. De oudere generatie gaf hem wel degelijk de eer die hij verdiende. Gelukkig maar.

'Mettertijd zal men zoeken, hunkeren, luid roepen om mij vragen!' Had Slory het hier over zichzelf? Als dat het geval was, heeft hij gelijk gehad.

Een selectie uit het werk van Michaël Slory:

Schrik

Verschrikt gezicht.

Verdraaide ingewanden in me.

Meisje bij de deur
van een winkel:

Gaat het zo slecht, zo slecht?

De kale straat.
Reeds verlaten.

Allemaal gevluht,
denk ik.

Nog nooit zo eenzaam
heb ik mij gevoeld.

Ach neen,
praat ik in mezelf.
Je ziet het verkeerd.
Waar ik weet
dat er geen redding meer is.

[Uit: *Ik zal zingen om de zon te laten opkomen*
door Michaël Slory. Bloem-
lezing samen-
gesteld en
ingeleid door
Michiel van
Kempen, met
medewerking
van Michel
Berchem en
Jan Bongers.
Haarlem: In
de Knipscheer,
1991.]

Zang voor iemand die tegen het misbruik van onze bossen is

Muzikaal wil ik je begeleiden,
want als op een ver eiland
ergens in het Oosten
wordt gezegd dat de bosexploitatie
een vloek is
door omkoping,
te grote overredingskracht
en moordaanslagen;
wat verwacht ik dan?
Een handvol dollars?
Holle beloften
die zullen blinken als klatergoud
maar weg zullen glijden in het donker
van onze onzekerheid?

Ik hoor je stem reeds aftastend
zoeken naar het gat,
de uitgang
om waar het nodig is
de zaak (onze zaak) de grond in te boren,
om dan zo iets beters
voor onze bodem te krijgen.

Ik hoor je stem reeds aftastend
werken, werken
tegen onze ondergang.
Ons bos,
zo kostbaar goed
voor een ieder in ons land,
maar ook voor heel de wereld;
ons bos, zo rein nog,
dat het niet zomaar vernietigd worde.

Jeremia zal ons helpen,
niet achteraf,
maar vooraf
om onheil, ramspoed
te voorkomen.
Jeremia zal ons helpen,
opdat wij niet bij het kale hoeven
stil te staan,
ontzet om zoveel vernieling.

Vandaar mijn zang
op de harp
van deze bizarre omstandigheid van ons.

Houtconcessie, nee, nee,
ik wil niet
dat je zomaar opgaat
in handen van oppermachtigen.
Houtconcessie, nee, nee!

En dan: waar is mijn deel?
Ik moet leven.
Het groen is mijn longen,
mijn adem, mijn voedsel
mijn gang, mijn praten, mijn bewegingen!

[Uit: Michaël Slory, *Alsof men alles loslaat. Poëzie & proza*. Samenstelling en nawoord Michiel van Kempen. Vertalingen uit het Sranantongo: Ed Hart en Michiel van Kempen. Haarlem: In de Knipscheer, 2018.]

De weg terug

De weg terug
is niet die
van een wedloop.

De weg terug
is niet die
van victorie.
Het is de weg
van een ander begin,
een andere historie.

[Uit: *Torent een man hoog met zijn poëzie* door
Michaël Slory. Met vertalingen uit het Sranantongo
door John Leefmans en een nawoord van Michiel van
Kempfen. Haarlem: In de Knipscheer, 2012.]

Fragment uit Ruth San A Jong, *Dat wij zongen: Twintig
Caraïbische schrijvers om nooit te vergeten*, Das Mag, 2022.
Dit fragment mag enkel gebruikt worden voor educatieve
doeleinden en niet verder worden verspreid.